

Suomi 100 vuotta - kaaoksesta hyvinvointivaltioon

Tomas Attorps matkustaa takaisin ”Itäiseen valtiossaan” ja miettii itsenäisen Suomen syntymää.

Metsässä on hiljaista, kylmyys on jättänyt merkkejensä. Jäniksen, jonka tapaan tavallisesti kun ajan polkupyörällä hakemaan sanomalehden Karjalaisen, löydän eräänä aamuna yliajettuna. Tunnen olevani yksin siitä huolimatta että juhlavuoden tunnuslause on ”Yhdessä”. Jäniksen kuolema tien laidassa muistuttaa minua itsenäisen Suomen verisestä syntymästä 100 vuotta sitten.

Miksi ihmiset tarttuivat aseisiin toisiansa vastaan sen sijaan että he kehittäisivät ja rakentaisivat maata, kun tsaarin valtakunta kaatui vuonna 1917? Suomen puukatedraalit kuten Kerimäen kirkko olivat todisteena siitä, että suomen kansa osasi tehdä suurtekoja. Vuonna 1906 Suomi sai yleisen ja tasa-arvoisen äänioikeuden ja naiset saivat äänestää ensimmäisenä maana Euroopassa. Kuitenkin kaikki meni pieleen.

Suomi oli ollut venäläinen suuruhtinaskunta vuodesta 1809, kun Ruotsi menetti itäisen maanosansa. Kun keisari erosi helmikuun vallankumouksen aikana vuonna 1917, levottomuus levisi Suomeen. Tarpeelliset uudistukset, kuten paremmat olosuhteet torppareille, eivät toteutuneet sosialistien ja porvarien välillä olleen erimielisyyksien takia. Bolševikkien vallankaappaus Venäjällä ja poliittiset murhat Suomessa saivat porvarillisen parlamentin julistamaan Suomen itsenäisyyden 6. joulukuuta 1917, estääkseen vallankumouksen leviämisen. Punaiset kaartit ottivat vallan Etelä-Suomessa tammikuussa. Sisällissota - vapaussota tai punainen kapina kuten monet sitä nimittivät - alkoi.

Saksa tuki porvareja, valkoisia, kun taas sosialistit, punaiset, saivat aseita ja muuta apua jäljellä olevilta venäläisiltä joukoilta. Kun valkoiset, jotka olivat paremmin järjestäytyneet Gustaf Mannerheimin johdolla, voittivat, monet punaiset pakenivat Venäjälle ja

heitä tapettiin Stalinin puhdistuksessa. Sisällissodan uhrit voidaan laskea noin 38 000, joista suuri osa kuoli valkoisten vankileireillä nälkään ja tauteihin kuten Espanjan flunssaan – katastrofilla oli käsittämättömät mitat ja se loi leppymättömän katkeruuden valkoisia "teurastajia" kohtaan.

Sisällissota oli seurausta ensimmäisestä maailmansodasta ja Venäjän vallankumouksesta, mutta myös kotimaisilla tekijöillä kuten uudistusten puutteella, luokkavihalla ja elintarvikepulalla oli merkitystä. Juhlavuoden aikana suomalaiset ja ruotsalaiset kirjallisuusseurat ovat julkaisseet kaksikielisen esitteen nimeltään "1918 - Olin siellä". Yksittäiset elämänkohtalot kuvaavat sodan kauhuja kuten erään lääkärin ampumisen Töölönlahden jäällä Helsingissä ja 14-vuotiaan punaisen lähetin teloituksen sodan jälkeen.

Kuusjärven hautausmaalla vaimoni kotipitäjässä, 250 kilometriä Viipurista pohjoiseen, isänmaa kunnioittaa mäen päällä olevalla muistomerkillä valkoisia kaatuneita, kun taas punaisten kiveen - taustemmalla ja nimet ilman vuosilukuja – on kaiverrettu lakoninen otsikko "Vakaumuksensa puolesta". Muistomerkit kuvaavat voittajien ja häviäjien jälkipuhetta. Vieri vieressä lepäävät sotilaat, jotka kuolivat toisen maailmansodan aikana, suomalaiset hautausmaat ovat kuin historian oppituntia. Maailmansotien välisenä aikana Suomi onnistui turvamaan demokratian toisin kuin Puola ja Baltian maat. Talvisota 1939-40 oli yhdistänyt ihmiset, vaikkakin sisällissodan haavat olivat jäljellä. Monet haavat tulisivat paranemaan Väinö Linnan käännteentekevässä torpparitrilogiassa "Täällä Pohjantähden alla" (1959-1962), jossa tapahtumien kulku on kuvattu punaisten näkökulmasta.

Joskus meidän lahdella Juojärvellä vierailee laulujoutsen, jota kansalliseepoksessa Kalevalassa kutsutaan "Tuonijoen ylpeäksi linnuksi", jonka kevytmielinen Lemminkäinen yritti ampua saadakseen Louhen tyttären morsiamekseen. Laulujoutsenen lauluun sekoittuvat sodan huudot menneisyydestä. Keskellä järveä, jossa Savonmaa ja Pohjois-Karjala kohtaavat, sijaitsee Täysinä rauhan rajakivi Ruotsin ja Venäjän välillä vuodelta 1595. Stolbovan rauhassa vuonna 1617 raja siirrettiin itään. Ihmiset, jotka olivat ortodokseja,

pakenivat silloin Venäjälle välttääkseen luterilaista vaikutusta. Karjalaiset pakenisivat myöhemmin länteen karttaakseen venäläisiä. Rajanseuduilla elämä on ollut epävarmaa. Merkkinä siitä, että Suomi 700 vuoden aikana oli osana Ruotsia, melon kajakkiani ruotsalaisen lipun alla.

Venäjää vastaan käydyn sodan tappion jälkeen Suomi oli huolehtinut 400 000 karjalaisesta, maksanut sotakorvauksia ja järjestänyt olympialaiset vuonna 1952. "Kläm på Kallen" (Purista Kallen kaviaari) voitiin kuulla sukulaiseni luona 1950-luvulla Suomessa. Materiaalinen hyvinvointi ja poliittinen riippumattomuus voimakkaasta naapurista tulisivat vielä viipymään. Mutta suomalaisessa itsetunnossa ei ollut mitään valittamista. "Hakkaa päälle Suomen poika ..." huusi jonkun verran humalainen suomalaisyleisö Tukholman stadionilla muistellen vanhoja taisteluhuutoja. Taitavasti onnistuivat presidentit Paasikivi ja Kekkonen saavuttamaan tasapainon idän ja lännen välillä. Kun Neuvostoliitto romahti, pelisäännöt muuttuivat ja nyt poliitikkojen ja toimittajien ei tarvinnut vilkuilla enää itään päin. Köyhä Suomi on kehittynyt hyvinvointivaltioksi, joka epäilemättä liittyi EU: n jäseneksi ja otti käyttöönsä euron.

Juhlavuosi tekee minut mieltäväiseksi. Arvostetussa suomalaisessa koulussa ei ole pakko lukea ajanjaksosta, jolloin Suomi oli osana Ruotsia. Tietämättömyys Ruotsissa Suomesta on vieläkin suurempi. 300 000 Suomessa asuvalle suomenruotsalaiselle ja pohjoismaisen yhteenkuuluvaisuuden kannalta on välttämätöntä, että ruotsinkieli säilyttää asemansa kansallisena kielenä Suomessa. 1840-luvulla leimahti kielitaistelu, jolloin Johan Vilhelm Snellman teki tunnetuksi iskulauseen "Yksi kansakunta, yksi kieli" suomenkielisen kirjallisuuden puutteen valossa ja ajatuksena siitä, että kansaan juurtuneeseen nationalismiin tarvittiin kielellinen yhteisö. Keskustelua suomenkielen vahvistamisesta käytiin ironisesti ruotsiksi. Sotien välisenä aikana opetuskielestä Helsingin yliopistossa syntyi akateeminen kysymys. Kun nyt perussuomalaiset pauhaavat pakkoruotsia vastaan, voi olla syytä muistaa, että Mannerheimilla, Sibeliuksella ja Runebergillä oli ruotsi äidinkielenä.

Topelius oli jo korostanut Suomen kiitollisuutta Ruotsille länsimaisesta kulttuuriperinnöstä. Ruotsin pitäisi puolestaan antaa kiitollisuuden ajatuksen 94 000 suomalaiselle sotilaalle, jotka kaatuivat toisen maailmansodan aikana. Ilman heidän rohkeuttaan Ahvenanmeri olisi voinut muodostaa rajan Neuvostoliiton. Talvisodan jälkeen kirjoitti Mannerheim katkerasti päiväkäskyyn, että "olemme maksannet viimeistä penniä myöten velan, joka meillä oli länteen." Kuinka Suomi olisi näyttänyt ilman sisua? Kiitos Marimekolle, Helsingin akateemiselle kirjakaupalle ja muikulle. Kiitos suomalaiselle arkkitehtuurille aina Sortavalan pankkipalatsista idässä Ekerön postitaloon Ahvenanmaalla lännessä. Haluan palata ”Itäiseen valtiossaan”.